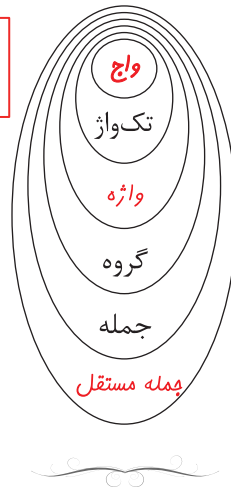

«واج و تک واژ و واژه»

نقش نما = ۱ واج و ۱ واژه
بنشینید = ۱ واژه و ۱ جمله مستقل

* بزرگتر شدن واحدهای زبانی به **تعداد**

نیست، به **تعریف است**.

* **خواهر** }
خ/وا/ها/ر: **نوشتاری** (ناشنوا) ← **مرف**
خ/ا/ها/ا/ر: **آوایی** (نابینا) ← **واج**

* **انواع واج** } **صامت** (بی صدا) خ-ز-ش و ...

کوتاه: «ب» (همیشه نیازمند یک «صامت پایه» است که گاه **همزه** صامت پایه‌ی اوست)
بلند: «ا، ی، و» (باید **دومین** واج **هجای** خود باشند و آن‌ها نیز در ابتدای هجا **صامت پایه** نیاز دارند)
صدادار

سیروس: سی ← م ← ۲
روس: ر ← م ← ۲
یاور: یا ← م ← ۲، و ← م ← ۲
سرو: س ← م ← ۲
خیر: خ ← م ← ۲

* **الگوهای هجایی** (در زبان پارسی) }
ص + م: ت = ۲ واج
ص + م + ص: باد = ۳ واج
ص + م + ص + ص: سرد = ۴ واج

← اولین واج همیشه «ص» است.

← دومین واج همیشه «م» است.

✓ دو «ص» در کنار هم

✓ دو «م» در کنار هم *

تعداد **مفوت‌ها** در یک عبارت = تعداد **هجای** آن

* روش شمارش واج: عبارت را هجا می‌کنیم، عدد هر هجا «رو»، «سه» یا «پهار» است.

جمع اعداد نوشته شده برای هر هجا = تعداد واج‌های عبارت

خاطرَم نیست که از بارانی یا که از نسل نسیم $\Leftarrow$ ۳۹

۳ ۲ ۲ ۳ ۳ ۲ ۲ ۲ ۲ ۳ ۲ ۴ ۳ ۲ ۲

* اشاره: واج «ء» (همزه) = ۱ صامت = حرف «ع»

آرزو	افتخار	مؤمن
=	=	=
عارزو	عفتخار	مؤمن

نیا+ان ← نیانان
 خدا+برگ ← خدای بزرگ
 بچه+انه ← بچگانه

} * واج صامت میانجی: هنگام ترکیب، بین ۲ «م» قرار می‌گیرد

* این واج‌ها هنگام تجزیه به تک واژه از بین می‌روند و تک‌واژه محسوب نخواهند شد. زندگی رؤیایی: زنده ای / - / رؤیا ای

(۱) ابدال (تغییر): شنبه - مجتبی (در مصوت‌ها: نمی‌روم، برو) - نامه، خانه، سفید

ش م

(۲) کاهش (هرف): دست‌بند - تهوع/آور - انشاء - انشا - برانداخت ← برنداخت

(۳) افزایش: سیاست + همه‌ی صامتهای میانجی

ی+

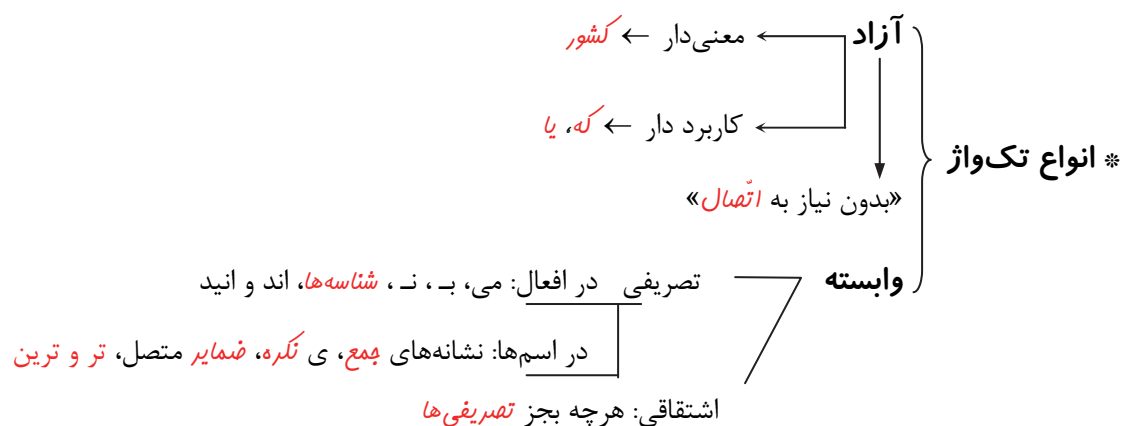
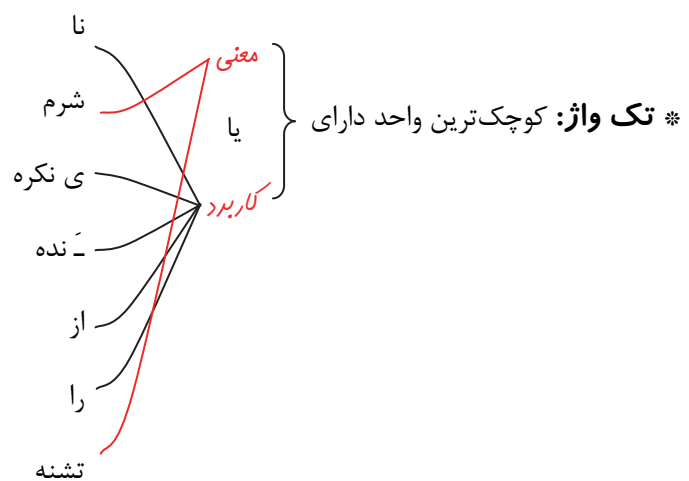
(۴) ادغام (یکی شدن دو واج با واجگاه یکسان هنگام پیوند)

شب + پره	-	بد + تر	-	یک + گانه
شیره			بتر	
یگانه				

* فرآیندهای واجی

- ترتیب صحیح **واجها** = قواعد **واجی**: کشلج
- گروه‌های درست** = قواعد **هم‌نشینی**: کهن ایران فرهنگ این
- ساختار صحیح **دستوری** = قواعد **نفوی**: ما باید ما را اصلاح کنند
- معنای درست** = قواعد **معنایی**: بادکنکم پیرو سبک کلاسیک راهروهاست (آرایه‌ها بی‌تأثیرند)
- جملات در **بایگانه** خود = قواعد **کاربردی**: س ← ساعت چند است؟ ج ← عطار عارف بود.
- * قواعد ترکیب**

- * ۱ واج = ۱ تک‌واژ
- (۱) ی: نکره، صفت نسبی، مصدری، شناسه‌ی فعل، لیاقت
- (۲) ـ: نقش‌نما - میانوند: (وطن من - حسب حال)
- (۳) و: ربط، عطف و میانوند: (بنگر و برو - تاریخ و فرهنگ - جست و جو)
- (۴) ـو: پسوند صفت‌ساز: (شکمو - اخمو)
- (۵) ـه: صفت مفعولی، پسوند: (نوشته، چشمه)
- (۶) ا: صفت ساز، منارا، میانوند (گیرا - پروردگارا - برابر)

* تک‌واژه‌هایی که در یک کاربرد آزاد هستند و در کاربردی دیگر وابسته:

و	آ
بی‌نظیر و با شکوهی ← و (پیشوند صفت‌ساز) با تیم بمان ← آ (صرف اضافه)	به آرامی گذر کرد ← و (پیشوند قیرساز) به تو محتاجم من ← آ (صرف اضافه)
دردم از یار است و درمان نیز هم ← آ (قید) هم سفر با شب و جاده ← و (پیشوند صفت‌ساز)	گاه می‌اندیشم ... ← آ (قید) در فرودگاه بمان ← و (پسوند مکان)
سرتاسر این دشت یادگاران تواند ← و (میانوند) از تو تا ویرونی من ← آ (صرف اضافه)	با من از عشق گفت‌وگو کن ← و (میانوند اشتقاقی) من و تو باهمیم ← آ (عطف)
حسب حال - رخت‌خواب - سوء تفاهم - درد سر ← و (میانوند اشتقاقی) سایه‌ی خیالِ مهربانِ تو ← آ (نقش‌نمای اضافی و وصفی)	حذف واژه‌ی بعر از - از واژگان «مشتق - مرکب» باعث تغییر معنایی زیادی می‌شود: رختِ عزا پوشید رختِ خواب پهن کرد از دردِ کمر رنج می‌برد به دردِ سر افتاد

شاهزاده «ی» ایرانی = The Prince of Persia

تک‌واژ آزاد دستوری

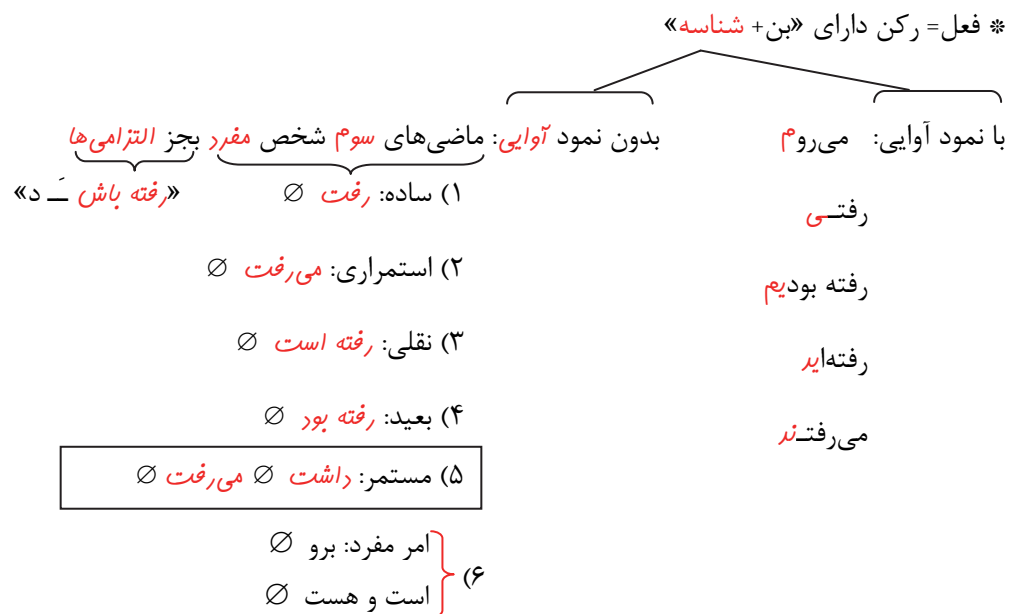

← نقش نما بین } اسم و اسم (نقش مضاف‌الیه)
اسم و صفت (نقش صفت بیانی)

← اشاره: اگر «ب» (نقش نما) کنار یک **مصوت** قرار بگیرد، از صامت میانجی «ی» کمک خواهد گرفت تا قابل تلفظ شود.

← توجه: «برای» = یک تک‌واژه است، «بِزنی» از خود واژه است، **صفت بیانی** و **مضاف‌الیه** نمی‌سازد.

* برخی واژه‌های دیگری که همچون «برای»، «آخرشان جزئی از خود واژه است»: «**به جای، در باره‌ی، بدون**»

← توجه: شناسه‌ی افعال آینده در میان آن ذکر می‌شود پس هرگز در آخر آن ∅ در نظر نمی‌گیریم.

«خواهیم گفت»
۳ تک‌واژه

* **واژه:** واحدهای آماده برای پذیرش **مسئولیت** در جمله

(۱) تک واژه‌های **آزار**: باغ، دوست، راه، اگر، نقش‌نما و ...

(۲) واژگان قابل **تجزیه** به تک‌واژه: ناجوانمردانگی‌ها

(۳) گروه‌های **فعلی** (که گاهی از اجزای فراوانی تشکیل شده‌اند)

«داشتند قرار داده می‌شدند»

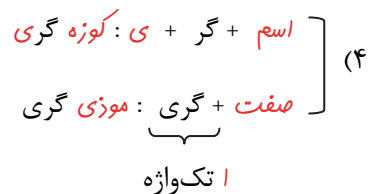
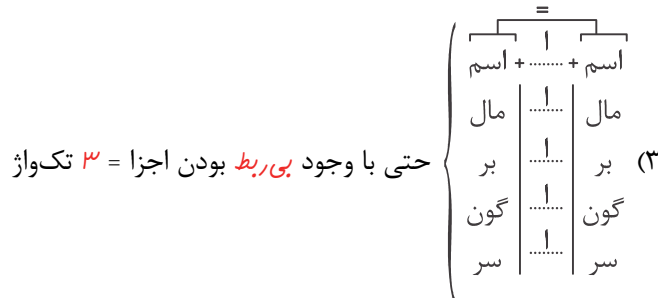
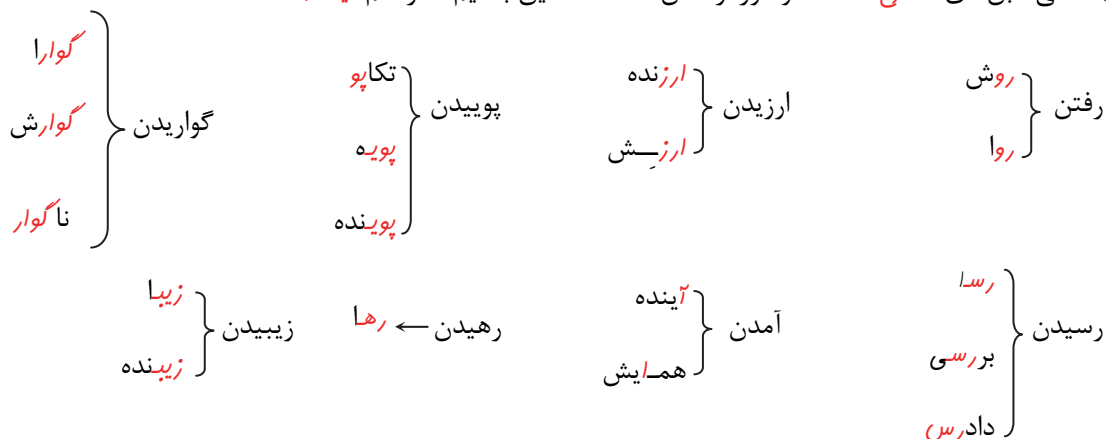
نقش دارها
نقش سازها
افعال

ریز نکته‌های تکمیلی

۱) واژه‌ی **سر** در اکثر واژگان به عنوان یک تک‌واژه آزاد به حساب می‌آید حتی اگر تجزیه‌ای بی‌معنی باشد.

«سرزمین، سرگذشت، سرانجام، سرآغاز، سرنوشت، سرآمد، همسر» اگر جزء جداشده از «سر» دارای «هویت» باشد، تجزیه درست است»

۲) گاهی «بن‌های مفارح» ناآشنا و دور از ذهن هستند. دقیق باشیم تا از قلم نیفتند:

۵) آنچه مربوط به بدن است + ه = ۲ تک‌واژه ← حتی اگر تجزیه‌ای بی‌معنی باشد.
 «کاه + ه، گوش + ه، ریش + ه، تن + ه و ...»

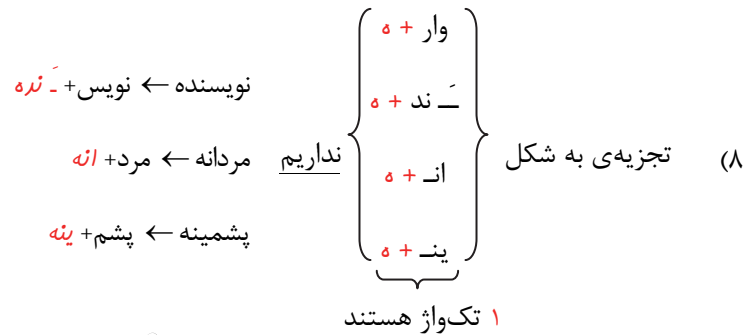
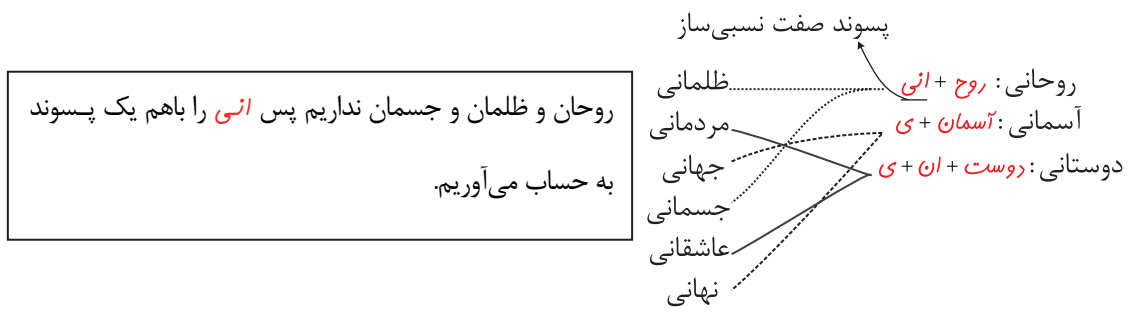
۶) پسوند «یت» عربی را می‌توان «بودن» معنی کرد به شرطی که جزء قبل از آن واژه‌ی عربی مقبولی در زبان ما باشد مثلاً **هویت**، **ماهیت** تجزیه نمی‌شوند زیرا **هو** و **ماهو** در پارسی مقبول نیستند.

انسانیت: انسان + یت (بودن)

کیفیت: کیف + ی + یت (بودن)

(۷) به سه واژه‌ی زیر و تجزیه‌ی آن‌ها توجه کنید:

(۹) واژگان عربی هرگز با **تک‌واژ «ه»** پارسی ترکیب نمی‌شوند و حتی اگر اجزای معنی‌داری از آن‌ها حاصل شود نیز **یک تک‌واژ** هستند:

جامعه، مصاحبه، خاطره، حادثه، مجموعه، رابطه، منظره و ...

یک تک‌واژ

(۱۰) سه تلفظ زیر را ببینید:

$$\left. \begin{array}{l} (۱) \text{ن} = \text{no} \leftarrow \text{صامت} + \text{مهوت کوتاه} \\ (۲) \text{نو} = \text{nu} \leftarrow \text{صامت} + \text{مهوت بلند} \\ (۳) \text{نُو} = \text{now} \leftarrow \text{صامت} + \text{مهوت کوتاه} + \text{صامت} \end{array} \right\} \text{۲ واج}$$

(۳) **نُو** = **now** ← **صامت** + **مهوت کوتاه** + **صامت** ← **۳ واج**

* در شمارش واج مورد سوم را مورد توجه قرار دهید.

توضیح ، درو ، مورد
 ۳ ۳ ۳

(۱۱) بن‌های ماضی که ظاهراً «**اسم + یر**» هستند **یک تک‌واژ** به شمار می‌آیند (ترسید، فهمید، خندید، رقصید و ...)

بخش ب)

بانک تست و پاسخ

واج، تکواژ، واژه

تست‌های سراسری ۸۸

- ۱- گروه بدلی در عبارت «آسمان کویر، این نخلستان خاموش و پر مهتاب، که مشت خونین و بی تاب قلبم را در زیر باران‌های غیبی سکوتش می‌گیرم» از چند «واج» تشکیل شده است؟ (ریاضی ۸۸)
- ۲۸ (۱)   ۲۹ (۲)   ۳۰ (۳)   ۳۱ (۴)
- ۲- گروه بدلی در عبارت «خیال، این تنها پرنده‌ی نامرئی، آزاد و رها در کویر جولان دارد» از چند «واج» تشکیل شده است؟ (تجربی ۸۸)
- ۲۲ (۱)   ۲۳ (۲)   ۲۴ (۳)   ۲۵ (۴)
- ۳- گروه‌های بدلی در عبارت «سعدی‌نامه یا بوستان، اثر شیخ شیرازی، شاعر و نویسنده‌ی ایرانی، یکی از کتاب‌های ارزشمند است که سعدی آن را بر وزن شاهنامه سروده است» چند «واج» دارد؟ (هنر ۸۸)
- (۱) چهل و یک   (۲) چهل و دو   (۳) چهل و سه   (۴) چهل و چهار
- ۴- گروه‌های بدلی در عبارت «جلال آل احمد، داستان‌نویس پر آوازه و موفق معاصر، از جمله‌ی مفاخر سرزمین ماست» از چند «واج» تشکیل شده است؟ (زبان ۸۸)
- ۳۷ (۱)   ۳۸ (۲)   ۳۹ (۳)   ۴۱ (۴)
- ۵- گروه‌های بدلی در عبارت «در کویر، بیرون از خانه، پشت حصار ده، دیگر هیچ نیست» از چند «واج» تشکیل شده است؟ (خارج از کشور ۸۸)
- ۲۵ (۱)   ۲۶ (۲)   ۲۷ (۳)   ۲۸ (۴)
- ۶- تعداد «تکواژ»های عبارت «تحمیدیه در لغت به معنای حمد و ستایش گفتن است» با کدام عبارت یکسان است؟ (تجربی ۸۸)
- (۱) عرفان اسلامی مولود تعلیمات قرآن و پیامبر است.
 (۲) در تاریخ تفکر بشری، سرچشمه‌های عرفانی یافت می‌شود.
 (۳) کلام عارفان رنگ و جلوه‌ای دیگر دارد و عشق به معبود است.
 (۴) در تحمیدیه‌های زبان فارسی نوعی براءت استهلال دیده می‌شود.
- ۷- جمله‌ی «برای ایجاد دل‌نشینی و شیرینی در هر اثر، گویندگان و نویسندگان شگردهای گوناگونی دارند» به ترتیب چند «تکواژ» و چند «واژه» دارد؟ (انسانی ۸۸)
- ۱۵-۲۹ (۱)   ۱۶-۲۸ (۲)   ۱۵-۲۸ (۳)   ۱۶-۲۹ (۴)

روش

- * برای شمارش **واج**: عبارت را **هجا** کنید و اعداد ۲، ۳ یا ۴ را زیر هر هجا بنویسید و در آخر آن‌ها را جمع بزنید.
- * برای شمارش **واژه** و **تک‌واژ**: زیر هر یک از **واژه‌ها** خط بکشید (فراموش نکنید **نقش‌نما** یک واژه است) جمع بزنید و تعداد واژه‌ها را به دست آورید.
- ۶ واژه + ۵ = ۱۱ تک‌واژ
- سراغ هر واژه‌ی **قابل تمیز** بروید و تعداد **تک‌واژ**ش را مشخص کنید.
- «من به کتابخانه‌ی قدیمی رفته بودم.»   عدد به دست آمده را «منهای یک» کنید و بالای همان واژه بنویسید.
- عدد واژه + اعداد منهای یک شده = تعداد تک‌واژ   (۲-۱)   (۲-۱)   (۴-۱)

پاسخ سراسری ۸۸

۱. گزینه‌ی ۲

گروه بدلی: ۳ ۳ ۳ ۲ ۳ ۲ ۲ ۳ ۳ ۳
این نخلستان خاموش و پر مهتاب
۲۹ واج

۲. گزینه‌ی ۳

گروه بدلی: ۲ ۳ ۲ ۲ ۲ ۳ ۲ ۲ ۳ ۳
این تنها پرنده‌ی نامرئی
۲۴ واج

۳. گزینه‌ی ۱

گروه‌های بدلی: ۲ ۲ ۲ ۲ ۳ ۲ ۲ ۲ ۳ ۲ ۲ ۲ ۲ ۲ ۳ ۲ ۲ ۲
اثر شیخ شیرازی شاعر و نویسنده‌ی ایرانی
۴۱ واج

۴. گزینه‌ی ۳

گروه بدلی: ۳ ۲ ۲ ۲ ۲ ۳ ۲ ۲ ۲ ۲ ۳ ۲ ۲ ۲ ۳ ۳ ۲ ۳ ۳
داستان‌نویس پر آوازه و موفق معاصر
۳۹ واج

۵. گزینه‌ی ۲

گروه بدلی: ۳ ۲ ۲ ۲ ۲ ۳ ۲ ۲ ۳ ۳ ۳ ۲
بیرون از خانه، پشت حصار ده
۲۶ واج

۶. گزینه‌ی ۱

عبارت سوال: ۱ ۳ ۱
تحمیدیه در لغت به معنای حمد و ستایش گفتن است.
تکواژ $۱۵ = ۱۰ + ۵$ واژه

گزینه‌ی ۱: ۱ ۱ ۱ ۱
عرفان اسلامی مولود تعلیمات قرآن و پیامبر است.
تکواژ $۱۵ = ۱۱ + ۴$ واژه

بررسی سایر گزینه‌ها:

گزینه‌ی ۲: ۲ ۱ ۳ ۱
در تاریخ تفکر بشری، سرچشمه‌های عرفانی یافت می‌شود.
تکواژ $۱۸ = ۱۱ + ۷$ واژه

گزینه‌ی ۳: ۱ ۱ ۱ ۱
کلام عارفان رنگ و جلوه‌ای دیگر دارد و عشق به معبود است.
تکواژ $۱۷ = ۱۳ + ۴$ واژه

گزینه‌ی ۴: ۲ ۱ ۱ ۲
در تحمیدیه‌های زبان فارسی نوعی براءت استهلال دیده می‌شود.
تکواژ $۱۹ = ۱۲ + ۷$ واژه

۷. گزینه‌ی ۲

برای ایجاد دلنشینی و شیرینی در هر اثر، گویندگان و نویسندگان شگردهای گوناگونی دارند.
تکواژ $۲۸ = ۱۶ + ۱۲$ واژه